

УДК [1:37](477.54/.62''18/19''

Майя ТРИНЯК

**«РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ФІЛОСОФІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ
СЛОБОЖАНЩИНИ У XIX СТОЛІТТІ»
(рецензія на монографію Н. В. Радіонової)¹**

Розглядається роль філософії у конституюванні освітнього простору Слобожанщини у XIX столітті. Виявлено дидактичні можливості як інституалізованої філософії, так і її популярних форм, проаналізовано просвітницький потенціал української філософської думки та її діалог з європейськими філософськими школами, визначено філософсько-освітній потенціал ідеї свободи та європейської ідеї.

Ключові слова: *філософія освіти, освітній простір Слобожанщини, теорія освітнього простору, просвітницька функція філософії, неінституалізована філософія, інституалізована філософія, філософська комунікація, університетська філософія на Слобожанщині.*

Монографія Радіонової Н. В. «Репрезентації філософії в освітньому просторі Слобожанщини у XIX столітті» присвячена проблемі, яка дозволяє зосередитися на розкритті кількох «білих плям» філософії освіти як у її історичному вимірі, так і у теоретичній площині. Це аналіз структурування культурно-освітнього простору Слобожанщини у XIX столітті, теорія освітнього простору, а також взаємозв'язок філософії, репрезентованої як дидактичний проект, як культурно-просвітницька комунікація, як філософське пізнання і філософська творчість. Усе це робить монографію Н. В. Радіонової актуальною, принципово важливою для розбудови вітчизняної філософії освіти, в якій вдало поєднується теоретичний та емпіричний рівні дослідження, що посилює практичну значущість цієї праці. Внесення культурно-історичного виміру до сучасної філософії освіти розсуває її горизонти, дозволяючи залучити до теоретичної рефлексії проблематику життєтворчості, культуротворення і розглянути самовизначення людини у складно-структурованому освітньому просторі, а саме таким був цей простір на Слобожанщині.

Цінність роботи понад усе полягає в самій постановці проблем та задач, у тому загальному задумі, який визначає викладання та дає можливість зосередитися на багатоманітності форм філософського досвіду та її репрезентацій, що структурують як культурний, так і освітній досвід та зануритися в кон-

¹ Радіонова Н.В. Репрезентації філософії в освітньому просторі Слобожанщини у XIX столітті: Монографія. Суми: ВАТ «СОД», видавництво «Козацький вал», 2008. — 320с.

текст актуальних та хвилюючих наших співвітчизників роздумів. Зокрема, звернення до проблематики репрезентації філософії в освітньому просторі Слобожанщини у ХІХ столітті дозволяє не тільки конкретизувати виховну і більш широко — просвітницьку функцію філософії, а й сприяє розумінню сучасних освітніх процесів в Україні, що нашо вхуюються, серед багатьох інших перепон, також і на складнощі, обумовлені попереднім розвитком.

Перший розділ — «Неінституалізована філософія у культурно-освітньому просторі Слобожанщини: творчий потенціал і функціональні можливості» присвячено обґрунтуванню ролі неінституалізованої філософії у структуруванні культурно-освітнього простору Слобожанщини ХІХ століття. У цьому розділі здійснено аналіз функціональних можливостей практик неформального філософування у структуруванні культурно-освітнього простору. Доводиться, що найбільш яскравого і самобутнього виразу вирішення фахових проблем «непрофесійними філософами» набуває у процесах філософської комунікації на теренах Слобожанщини ХІХ століття, де саме ця традиція філософування не тільки стає своєрідним контекстом, що зумовлює тематизацію історико-філософських проблематик як предмет роздумів, але й задає направленість руху герменевтичного повороту до гуманітарної методології. Це змушує по-новому підходити до джерел культурно-історичних процесів, зокрема дозволяє найбільш повно розкрити малодосліджені компоненти філософського спілкування на Слобожанщині ХІХ століття, якими є популярні форми філософування, адже саме вони вагомо впливають на формування освітніх практик та, поза усяким сумнівом, є чинником поступу освітньо-філософських ідей.

Авторка доводить, що філософія на Слобожанщині внаслідок домінування в ній сковородинівської традиції була не стільки навчальною академічною дисципліною, скільки ускладненим дидактичним проектом і виховною стратегією, яка дозволяла реалізувати прихований план як у програмах навчальних інституцій, так і у просвітництві серед широких верств населення. Ця філософія характеризується багатоголоссям ідей, світоглядних настанов, але загальним знаменником різних форм її культурного і освітнього буття є гуманістична спрямованість, а також ідея свободи у її різних інтерпретаціях.

У другому розділі «Університетська філософія на Слобожанщині: досвід інституалізації філософської комунікації» показано, що в освітніх і виховних практиках Харківського університету вагомою складовою є філософія у її множинних репрезентаціях. Аналізуючи роль Харківського університету у породженні і трансляції знань, ідей, духовних цінностей тощо у монографії особлива увага приділяється дослідженню зв'язків університетської філософії з харківською регіональною культурою. Зокрема доведено, що становлення університетської філософії відбувалося у широкому просторі полікультурного спілкування, а також визначено засадничу роль філософської комунікації у системі стосунків «вчитель — учні».

Заслугове на увагу третій розділ «Роль філософії у розбудові міжкультурних зв'язків Харківського університету», в якому авторка широко використовує архівні матеріали. Завдяки чому стало можливим не лише відтворення комунікативного простору тогочасної Слобожанщини, але й його нове прочитання. Авторка переконливо доводить, що ранньомодерний мультикультуралізм, що склався на Слобожанщині вже у першій половині XIX століття, на відміну від сучасного західного, був, насамперед, мультикультуралізмом освічених еліт. Саме тому, встановлення між ними освітнього дискурсу передбачало розширення освітньої комунікації. Таке розширення стало можливим через розгортання філософської комунікації. Адаптація ідей Канта і Фіхте до тогочасних українських реалій, залучення українських суспільствознавців і навіть природодослідників до розбудови європейської ідеї спрощувалося тим, що ці зусилля підтримувались живою силою сковородинівської традиції, яка орієнтувала академічну спільноту не на утворення герметичних структур, а ініціювала робити кроки назустріч людям, тобто сприяла формуванню образу сучасного відкритого суспільства навіть за скрутних умов цензури і обмеження свободи.

У четвертому розділі — «Філософська комунікація і процеси культурно-освітнього формотворення» показано, що філософська комунікація на Слобожанщині стимулювала духовно-культурний розвиток нації, процеси її самоідентифікації, що відбулися не тільки через опозицію російської і української культур, а й через опозицію української національної ідеї з європейською. Особливу увагу хотілося б звернути на те, що авторка, розкриваючи особливості філософії як синтезатора культурних форм, показує, що філософська комунікація сприяє породженню соціокультурних синтезів, стійких і нестійких культурних і освітніх форм. У результаті реконструкції культурно-мистецького, громадсько-політичного та освітнього комунікативних контекстів було доведено, що внутрішній взаємозв'язок між неінституалізованою та інституалізованою філософією саме й визначає рівень філософської культури у суспільстві і надає імпульс трансформаціям змісту освіти. Цей зв'язок також сприяє поглибленню ідеї університету, уможливлуючи досягнення культуротворчого потенціалу цієї інституції, що конститує свій особливий простір, визначаючи культурно-освітній профіль міста і регіону.

Слід також звернути увагу на п'ятий розділ монографії «Політичні контексти філософської комунікації на Слобожанщині та їхній вплив на структурування освітнього простору», де показано роль філософської комунікації у становленні і розбудові протодемократії як принципу життєдіяльності академічної спільноти. Авторка доводить, що саме філософська комунікація виступає конститутивним моментом для реалізації автономії університету, а також є передумовою для спостереження за відносинами між владою та освітою, без чого неможлива духовна свобода.

На нашу думку, дана монографія може зацікавити фахівців у галузі філософії освіти, історії філософії, філософії культури, культурології, краєзнавства.

Майя Триняк. «Репрезентации философии в образовательном пространстве Слобожанщины в XIX столетии» (рецензия на монографию Н. В. Радионовой)

Рассматривается роль философии в констатировании образовательного пространства Слобожанщины XIX столетия, выявлены дидактические возможности как институционализованной философии, так и ее популярных форм, проанализирован просветительский потенциал украинской философской мысли и ее диалог с европейскими философскими школами, выявлено философско-образовательный потенциал идеи свободы и европейской идеи.

Ключевые слова: философия образования, образовательное пространство Слобожанщины, теория образовательного пространства, просветительская функция философии, неинституционализованная философия, институционализованная философия, философская коммуникация, университетская философия на Слобожанщине.

Maya Trynyak. «Philosophy Representations in the Slobozhanshchina Educational Space in the 19th Century» (Review on N. Rodionova's Monograph).

The role of philosophy in the Slobozhanshchina educational space in the 19-th century is analyzed. The didactic possibilities of institutionalized philosophy, as well as its popular forms are examined. The educational potential of Ukrainian philosophical idea and its dialogue with European philosophical schools were analyzed. The philosophical and educational potential of freedom idea and European idea are revealed.

Keywords: philosophy of education, Slobozhanshchina educational space, the theory of educational space, the educational function of philosophy, educational function of philosophy, non-institutionalized philosophy, institutionalized philosophy, philosophical communication, a University philosophy in Slobozhanshchina.